

8. Федулова Л. І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства. Теорія і практика розбудови в Україні / Л. І. Федулова, Т. М. Корнєєва // Актуальні проблеми економіки і практики – 2010. – № 4 (106). – С. 74–86.
9. Чухно А. А. Нова економічна політика / А. А. Чухно // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 4–11; № 7. – С. 15–22.
10. Пипія Л. К. Потребности и возможности измерения экономики знаний / Л. К. Пипія // Инновации. – 2006. – № 10 (97). – С. 78–87.
11. The 2012 State New Economy Index. The Information Technology & Innovation Foundation [Electronic resource]. – Access mode:
<http://www.itif.org/publications/2012-state-new-economy-index>
12. Chen D. H. C. The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operations [Electronic resource] / D. H. C. Chen, C. J. Dahlman // The World Bank. – Access mode:
http://siteresources.worldbank.org/KFDLP/Resources/KAM_Paper_WP.pdf
13. 2013 Index of Economic Freedom [Electronic resource]. – Access mode:
<http://www.heritage.org/index/>
14. Governance & Anti-Corruption [Electronic resource]. – Access mode:
www.worldbank.org/wbi/governance – Screen title.
15. KEI and KI Indexes (KAM 2012). Knowledge for Development [Electronic resource] // World Bank. – Access mode:
http://info.worldbank.org/etools/kam2/kam_page5.asp
16. Building Knowledge Economies: Advanced Strategies for Development // WBI Development Studies. – Washington: World Bank Publications, 2007. – 212 p.
17. Knowledge Assessment Methodology 2012 [Electronic resource]. – Access mode:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/WBI/WBIPROGRAMS/KFDLP/EXTUNIKAM/0,,menuPK:1414738~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:1414721,00.html>

УДК 314.145:311:33

Н. В. Ковтун,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Методологічні засади оцінювання якості життя населення України в контексті міжнародних підходів

На основі методичного забезпечення, розробленого з урахуванням міжнародного досвіду, оцінено якість життя населення України за період 2000–2011 рр. за компонентами.

Ключові слова: міжнародні концепції якості життя, інтегральна оцінка, стандартизація, якість життя, індекс якості життя.

Сьогодні лише десять відсотків населення світу належить до забезпеченого класу, у представників якого після придбання їжі, одягу, даху над головою та інших матеріально необхідних речей ще залишається досить грошей на різні надмірності. Проте ці десять відсотків споживають більше трьох чвертей усіх ресурсів планети. До масової свідомості поступово приходить розуміння факту нежиттєздатності такого порядку речей. Неможливо забезпечити подібний стиль життя усьому людському роду, тим більше, що чисельність його постійно зростає [1, с. 9]. Цей факт, який П. Рассел навів під час дискусії “Револуція свідомості” з Е. Ласло і С. Грофом ще у 1999 р., свідчить про значні диспропорції, а якщо бути точним, – про розшарування за рівнем споживання населення різних країн світу. Виникає питання: а чи забезпечує високий рівень споживання відповідний рівень задоволеності життям? Відповідь на це питання дуже чітко дає С. Гроф в ході тієї самої дискусії: у певному значенні сам факт насичення і перенасичення у сфері базових матеріальних потреб і породив кризу сенсу та духовних потреб у суспільстві. Тривалий час ми знаходилися в полоні ілюзії

© Н. В. Ковтун, 2013

та невиправданої надії на те, що зростання матеріальної забезпеченості само по собі здатне змінити якість життя, надаючи благополуччя, задоволення і щастя [1, с. 9]. Е. Ласло зі свого боку зазначає, що це порочне коло, свого роду циклічний механізм. Люди потребують чогось, тому вони придбавають певні продукти або послуги, потім їх переконують в тому, що вони вчинили чудовий вчинок, і тому вони купують знову те ж саме або щось схоже, незалежно від того, чи треба це їм насправді. Дію цього циклу можна подолати у тому випадку, коли люди почнуть розуміти, що необмежені придбання, які не відповідають їх справжнім потребам, не роблять їх ані кращим, ані щасливішим... Матеріальний стандарт і якість життя – нетотожні поняття. Можна мати чудову якість життя при відносно низькому матеріальному стандарті. Можна вести дуже високоякісне існування, не витрачаючи купу грошей і не споживаючи надмірну кількість енергії та ресурсів.

Таким чином, методологія оцінювання якості життя на сучасному етапі має принципово відрізнятися від підходів, які закладаються в основу визначення рівня життя. Це, у свою чергу, означає, що при розробленні системи показників якості

життя слід ураховувати соціальну, духовну і психоемоційну складові, а матеріальний компонент – економічний добробут – виступає лише одним із елементів, який впливає на показник якості життя, але не домінує при визначенні рівня цієї якості.

Дотепер одним із найбільш адекватних та визнаних на міжнародному рівні підходів до вимірювання якості життя виступала методологія ООН, згідно з якою з 1990 р. розраховується Індекс людського розвитку ПРООН для 187-ми країн світу. На основі аналізу прогресу, досягнутого у сфері людського розвитку, у 2010 р. запропоновано до впровадження інноваційні виміри людського розвитку; зокрема: оновлений індекс людського розвитку; індекс людського розвитку, скоригований на нерівність; індекс гендерної рівності; індекс багатомірної бідності [2]. Сьогодні, коли наслідки глобальної фінансової кризи суттєво вплинули на всі країни світу, питання забезпечення належної якості життя населення та відповідності стандартам життя є одними з найважливіших.

У розвинених країнах результати оцінювання якості життя населення покладаються в основу формування державної політики досягнення прогресу суспільного розвитку. В Україні такі дослідження наразі мають лише пошуковий характер. Визначеної методики у теперішній час у нашій країні немає. Водночас у наукових колах витає ідея щодо розроблення власної методики оцінювання якості життя населення, яка не тільки буде принципово відрізнятися від чинної методики визначення індексу людського розвитку, а і дозволить здійснювати позиціонування України у міжнародних рейтингах якості життя.

Окремі компоненти оцінювання якості життя населення досліджені у працях таких учених, як А. Боулін [3], О. Грішнова [4], А. Іванов [5], Е. Лібанова [6], М. Хагерті [7] та ін. Невивченими залишаються теоретико-методологічні та організаційні питання, пов'язані з забезпеченням міжнародної порівняльності оцінки якості життя населення України на основі використання сучасних

інструментів моніторингу якості життя та впровадження їх у сьогоденну практику її оцінювання.

Метою дослідження є оцінювання якості життя населення України як мірила досягнення прогресу суспільного розвитку на засадах використання міжнародних підходів.

У попередньому дослідженні, результати якого докладно викладені в роботі [8], були опрацьовані декілька основних міжнародних методик, орієнтованих на оцінювання якості життя, з погляду їхньої інформаційної наповненості на теперішній момент часу та можливостей адаптації до національних систем показників. За результатами проведеного аналізу були побудовані порівняльні таблиці інформаційного забезпечення систем показників за різними концепціями, а також визначено рівень забезпечення кожної концепції відповідною інформацією для потреб України. У результаті було виділено дві методики, які найбільш придатні для України та дозволяють проведення міжнародних зіставлень. До них належать:

1. Методика оцінювання стандартів життя і якості життя (SLQL), рівень інформаційної наповненості якої може бути на рівні 95% [5; 6].

2. Методика за концепцією OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development): Better Life Index (далі – методика OECD), рівень забезпеченості інформацією за якою може бути доведений до 87,5% [9–10].

Аналіз інформаційної наповненості показників якості життя в динаміці за період 2000–2011 рр. показав, що з двох вищезазначених методик найбільшу інформаційну підтримку має методика OECD.

Розроблене методичне забезпечення дозволяє провести позиціонування України у міжнародних рейтингах якості життя в різні періоди часу як у цілому, так і за компонентами. Згідно з методикою OECD, якість життя оцінюється за 11-ма компонентами, що охоплюють 24 показники, з них в Україні інформаційне забезпечення, на нашу думку, має 21 показник (табл. 1; знак “х” позначає, що вказаний показник в Україні не визначається).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця інформаційного забезпечення системи показників згідно з концепцією OECD: Better Life Index

Показники концепції OECD	Показники, що є в Україні
а) житло: – кімнати на одну людину; – житло з базовими умовами; – витрати на житло	Середня кількість кімнат на одну особу Забезпеченість житлом, кв. м загальної площі на особу Частка житла, обладнаного каналізацією Частка домогосподарств, задоволених своїми житловими умовами Частка респондентів, яким вистачає добротного житла Частка домогосподарств, задоволених своїми житловими умовами Частка витрат домогосподарств на житло
б) доходи: – чистий скоригований наявний дохід домогосподарств; – фінансовий достаток домогосподарств	Середньодушовий наявний дохід у цінах базового року, грн. на рік Частка домогосподарств, які оцінили рівень своїх доходів як достатній Частка населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму Частка витрат на продовольчі товари у сукупних витратах домогосподарств Середньомісячний розмір заробітної плати в цінах базового року Питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість Частка витрат на непродовольчі товари та послуги у сукупних витратах домогосподарств

Показники концепції OECD	Показники, що є в Україні
в) праця: – рівень зайнятості; – рівень довгострокового безробіття; – особисті доходи; – гарантія зайнятості	Рівень зайнятості населення Рівень тривалого безробіття (понад 1 рік) населення у віці 15–70 років (за методологією Міжнародної організації праці, далі – МОП) Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18–65 років), за методологією МОП Середньомісячний розмір заробітної плати, % до мінімальної зарплати Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів Суспільні видатки на активну політику зайнятості, % до ВВП Рівень охоплення безробітних активними заходами Державної служби зайнятості (професійне навчання, громадські роботи, працевлаштування), % до чисельності незайнятого населення, яке перебувало на обліку у службі зайнятості
г) суспільство: – якість підтримки мережі	Індекс довіри до ЗМІ Інтегральний індекс соціального самопочуття
д) освіта: – рівень освіти; – навички студентів; – кількість років навчання	Частка осіб з повною вищою освітою серед населення віком 22 років і старше Частка професіоналів та фахівців серед зайнятого населення x Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше
е) навколишнє середовище: – забруднення повітря; – якість води	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, кг на 1 кв. км Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік Частка домогосподарств, які беруть питну воду з мережі водопостачання
ж) громадянська активність: – консультації з питань нормотворчої діяльності; – явка виборців	Інтегральний індекс національної дистанційованості Частка респондентів, які скоріше задоволені роботою органів місцевої влади Частка респондентів, на думку яких сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди x
и) здоров'я: – тривалість життя; – самооцінка здоров'я	Очікувана тривалість життя при народженні Частка респондентів, які оцінили стан свого здоров'я як добрий
к) задоволеність життям	Частка респондентів, які скоріше задоволені своїм життям Частка респондентів, які скоріше або цілком задоволені своєю роботою Частка респондентів, які переважно або цілком довіряють своїм співвітчизникам Частка зневірених у можливості знайти роботу, % до економічно активного населення віком 15–70 років (за методологією МОП)
л) безпека: – рівень насильства; – рівень вбивств	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення) Частка респондентів, які відповіли, що біля їх будинку / в мікрорайоні практично не трапляються випадки хуліганства та пограбувань Частка респондентів, які відповіли, що протягом останніх 12 місяців значно погіршилася особиста безпека (на вулиці, в громадських місцях) Коефіцієнт вбивств (кількість зареєстрованих вбивств на 100 тис. населення)
м) баланс роботи та особистого життя: – співробітники, які працюють тривалий робочий день; – час, присвячений відпочинку	x Частка респондентів, яким вистачає повноцінного дозвілля
Рівень забезпеченості	21 показник з 24-х (87,5%)

В основу позиціонування мають бути покладені часткові інтегральні оцінки за компонентами якості життя, а також обчислена зведена інтегральна оцінка якості життя в Україні за період 2000–2011 рр.

Кожен показник системи інтегральних оцінок є самостійним і водночас являє собою частину узагальнюючої характеристики. Оскільки первинні показники в системі мають різну розмірність, було проведено їх нормування (стандартизацію), при цьому окремі індивідуальні значення показників замінені на відносні величини. Постає питання: що взяти за норму? Як відомо, нормування може здійснюватися на підставі максимально досягнутого рівня того чи іншого показника, мінімального, середнього або еталонного рівня. При нормуванні необхідно враховувати, що показники, котрі характеризують якість життя, представлені як стимуляторами (зростання яких характеризує позитивну динаміку, наприклад: забезпеченість житловою площею, частка населення, яке визначає

свої доходи як такі, що забезпечують, крім харчування, задоволення інших потреб), так і дестимуляторами (зростання яких характеризується негативними змінами, наприклад: частка населення, чие споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму, рівень тривалого безробіття). Багатовимірною середньою була обчислена як рівнозважена за формулою середньої арифметичної простої з нормованих оцінок.

В основу методики оцінювання якості життя було покладено принцип стандартизації на краще значення, досягнуте за весь період, що розглядається, і зафіксоване для подальших досліджень. Відповідно, для стимуляторів – це максимально досягнуте значення, а для дестимуляторів – мінімальний рівень показника. Такий прийом забезпечив порівнянність як за компонентами якості життя, так і в динаміці, обмежив рівень варіації оцінок зверху та знизу і дав змогу ідентифікувати стан за відповідною групою показників у кожному році. Нормована у такий спосіб оцінка варіює в межах

МІЖНАРОДНІ ПРОЕКТИ ТА ДОСВІД

від 0 до 1, ширина інтервалу – 0,2. До того ж застосування такої методики дозволяє інтерпретувати отримані показники. Була розроблена шкала для оцінювання щодо максимально досягнутого рівня, згідно з якою рівні за інтервалами визначаються, відповідно, як дуже низький, низький, середній, вищий за середній, високий. Якщо в майбутньому ситуація буде покращуватися, інтегральна оцінка

буде виходити за межі одиниці, що свідчить про позитивні зрушення в якості життя.

На основі часткових інтегральних оцінок було розраховано зведену інтегральну оцінку як за незваженою формулою, так і з використанням ваг. Вагові коефіцієнти були встановлені, виходячи з навантаження кожного компонента показниками (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл вагових коефіцієнтів за компонентами якості життя

№ з/п	Компоненти якості життя	Кількість показників, включених до відповідного компонента	Ваговий коефіцієнт
1	Житло	6	0,150
2	Доходи	6	0,150
3	Праця	7	0,175
4	Суспільство	3	0,075
5	Освіта	3	0,075
6	Навколишнє середовище	3	0,075
7	Громадянська активність	3	0,075
8	Здоров'я	2	0,050
9	Задоволеність життям	3	0,075
10	Безпека	3	0,075
11	Баланс роботи та особистого життя	1	0,025
Разом		41	1,000

Як видно з рис. 1, до 2008 р. якість життя в Україні стабільно зростала, в середньому – на 4,3% щорічно. У 2009 р. через різке погіршення економічної ситуації рівень якості життя втратив більше половини свого приросту. Якщо у 2008 р.

цей показник становив близько 93% від рівня кращих значень за досліджуваний період, то у 2009 р. – уже 89% за зваженою методикою. Але надає впевненості той факт, що, хоч і дуже повільно, але показник якості життя неухильно зростає.

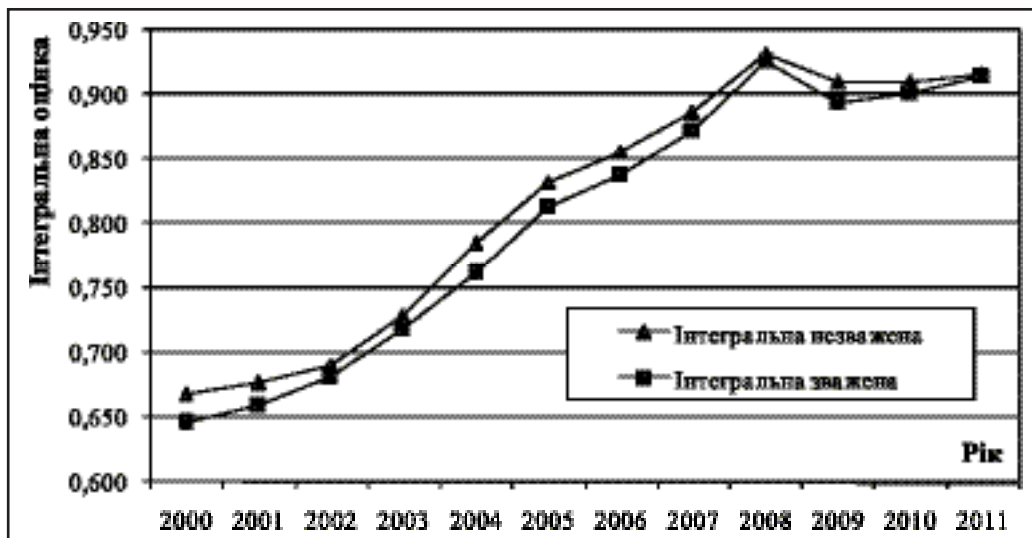

Рис. 1. Динаміка інтегральної оцінки якості життя в Україні за період 2000–2011 рр.

Формування якості життя за різними її компонентами відбувалося не однаково. Як свідчать розрахунки, позитивна динаміка до 2008 р. спостерігається за всіма групами показників з досягненням кращих рівнів різними компонентами якості життя в різні роки. Починаючи з 2009 р., 6 із 11 компонентів погіршилися; це, в першу чергу, стосується показників доходів, праці, суспільства, задоволеності життям, безпеки, балансу роботи та особистого життя. Для трьох груп показників

динаміка була позитивною, а саме: освіта, громадська активність і здоров'я.

Розглянемо детально кожний із компонентів якості життя в динаміці. Почнемо з показників житла і житлових умов, що налічує 6 елементів. Інтегральна оцінка житла і житлових умов знижувалася тричі за 12 років: у 2001–2002 рр., 2006–2007 рр. та 2011 р. На її скорочення істотно вплинули два показники: частка домогосподарств, яким вистачає добротного житла, і частка витрат

домогосподарств на житло. Небезпечним є зростання рівня витрат на утримання житла в доходах домогосподарств, який на кінець 2011 року становить 8%, що на 21% вище за мінімально досягнутий рівень у 2008 р. Фактори, що спричинили таку ситуацію, – це не тільки збільшення обсягу витрат на утримання житла, а й уповільнення темпів зростання доходів населення. Щодо частки домогосподарств, яким вистачає добротного житла, то, незважаючи на відносно позитивну динаміку, цей показник і надалі залишається дуже низьким і на момент дослідження становить тільки 45,3%, а це означає, що менше половини населення України мають нормальні житлові умови.

Другий компонент включає показники рівня доходів і матеріальної забезпеченості; він налічує 6 елементів і характеризується різноспрямованою динамікою. Інтегральний показник доходів істотно знизився у 2009 р. – на 11,4%, але наступне його зростання впродовж 2010–2011 рр. перекрило це падіння, і у 2011 р. доходи на одну особу населення були більшими, ніж за всі попередні роки. На зниження рівня матеріального забезпечення і задоволення рівнем доходів істотно вплинули три показники: 1) зниження частки населення, яке визначає свої доходи як такі, що забезпечують, крім харчування, задоволення інших потреб; 2) різке зростання у 2009 р. частки населення, чиє споживання є нижчим за рівень фактичного прожиткового мінімуму; 3) зменшення рівня заощаджень населення. Небезпечним є зниження першого з цих показників, який на сьогодні становить 61,4%, що на 7 п. п. нижче за максимально досягнутий рівень у 2008 р. Чинниками погіршення матеріального забезпечення є як зростання суми витрат на харчування, так і уповільнення темпів зростання доходів населення, що з урахуванням першого компонента підтверджує невідповідність цього процесу. Незважаючи на відносно позитивну динаміку частки домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість, цей показник і надалі залишається дуже низьким, і на сьогодні становить тільки 23,5%, тобто менше чверті населення України можуть собі дозволити робити заощадження.

Третя складова якості життя – праця – налічує 7 елементів та, як і попередні, характеризується різноспрямованою динамікою. Інтегральний показник праці істотно знизився у 2009 р. – на 8,6%. Його зростання у 2010–2011 рр. не покрило це падіння: у 2011 р. інтегральна оцінка становила 86,2% від кращого рівня, досягнутого за весь період. На зміну інтегральної оцінки істотно вплинули практично всі показники. Найбільш вагомими з них: зниження середньомісячного розміру заробітної плати у відсотках до мінімальної зарплати впродовж 2009–2010 рр. на 11,8% і 16,7% відповідно, істотне зростання рівня безробіття (на 37,5% за цей період) і тривалого безробіття (на 84,2%

у 2010 р.). Небезпечним є стрімке підвищення останнього показника, який у 2010 р. досяг рівня 34%, що становить більше третини від загальної чисельності безробітних. Істотно (на 28%) зросла частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, – до 36% у 2011 р. Певний оптимізм викликає тільки постійне зростання суспільних видатків на активну політику зайняття, але цього все одно недостатньо для істотності покращання ситуації в країні.

Четверта група показників – це три показники, що характеризують суспільство, два з яких є інтегральними оцінками. Інтегральний показник, що характеризує суспільство, знаходиться на низькому рівні. Крім того, починаючи з 2009 р., він ще знизився. Якщо перерахувати на стобальну шкалу, то довіра до ЗМІ у 2005 р. була на рівні 60 балів, тобто на тверду трійку, а зараз це вже 58 балів. Щодо індексу соціального самопочуття, то найвище його значення спостерігалось у 2008 р., коли він становив близько 66 балів. Аналогічна ситуація склалася і з рівнем довіри співвітчизникам: нині їм довіряють тільки 44% громадян. За 12 років значення показника ніколи не перевищувало 50%. Саме тому зростання інтегрального показника довіри співвітчизникам свідчить не про позитивну ситуацію, а навпаки, змушує замислитися над тим, як підвищити рівень довіри населення й упевненість у майбутньому.

Інтегральний показник освітнього рівня впродовж усього періоду зростав і у 2011 р. сягнув свого максимуму. Проте це не є несподіванкою, враховуючи кількість вищих навчальних закладів освіти і законодавче закріплення в країні обов'язкової загальної середньої освіти.

Шостий компонент – це показники навколишнього середовища. Інтегральний показник екологічної складової в різні періоди характеризується протилежною динамікою. Позитивні зрушення мали місце тільки у 2008–2009 рр. Які складові визначили таку ситуацію? В останні роки викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення істотно зменшилися – практично на 10%, але, незважаючи на ці позитивні зміни, вони все одно залишаються на високому рівні (на 39% більше порівняно з 2000 р.). Значно кращою є ситуація з обсягами скидів зворотних вод: порівняно з 2000 р. у 2011 р. обсяги зменшилися майже на 21%. Частка сімей, які беруть воду з мережі водопостачання, зросла з 59,1% у 2004 р. до 65,7% у 2011 р. на тлі погіршення якості цієї води, що також негативно відбивається на показнику якості життя.

Сьомий компонент якості життя – це громадянська активність, яка описується трьома показниками; один з них сам по собі є інтегральною оцінкою, що ускладнює його інтерпретацію та прогнозування. Показник явки виборців немає

щорічної динаміки, а тому не був включений нами до розрахунку. Інтегральний показник громадянської активності характеризується позитивною динамікою, проте індекс національної дистанційованості у 2011 р. зріс щодо 2000 р. практично на 11% і демонструє достатньо негативні тенденції. Частка задоволених роботою місцевих органів влади весь час зростала, крім 2006 р. і 2010–2011 рр. Наразі вона становить тільки 17,5%, що характеризує ефективність міської влади як дуже низьку і негативно відображається на показнику якості життя. Стійку позитивну динаміку має тільки частка респондентів, на думку яких сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди: за 12 років вона зросла на 38% і становила у 2011 р. 70%, тобто більше двох третин населення вважає, що сьогодні в Україні люди можуть вільно висловлювати свої політичні погляди.

Складовою, що характеризує здоров'я населення, представлена двома показниками: очікуваною тривалістю життя при народженні та часткою населення, яке оцінює стан свого здоров'я як добрий. Інтегральний показник здоров'я населення характеризується позитивною динамікою впродовж всього досліджуваного періоду. Значне зростання цього показника мало місце у 2004 р. завдяки суб'єктивній складовій: істотно (практично на 60%) зросла частка населення, яке оцінило стан свого здоров'я як добрий, – з 24,1% до 34,4%. Позитивну тенденцію до зростання показує також у цілому очікувана тривалість життя при народженні: з 67,9 років у 2000 р. до 70,7 років у 2011 р.

Інтегральний показник задоволеності життям до 2009 р. характеризувався позитивною динамікою, але у 2009–2011 рр. він істотно погіршився, й особливо різке зниження мало місце у 2009 р. (на 13,1%). Що вплинуло на таке значне зниження показника? По-перше, останніми роками знизилася частка людей, задоволених своїм життям: з 36,1% у 2008 р. до 34,2% у 2011 р. Слід зазначити, що таке значення показника за вищезазначеною шкалою відповідає рівню нижче середнього. По-друге, істотно зменшилася частка задоволених роботою; починаючи з 2009 р., щорічно – більш ніж на 12,7%, тобто за три роки – на 34%: з 28,8% до 19,1%, що відповідає значенню “дуже низький”. Позитивні зрушення демонструвала тільки частка зневірених у можливості знайти роботу, її значення зменшилося практично на дві третини. Але визначальними показниками, що призвели до загальної негативної тенденції, є задоволеність, точніше, незадоволеність життям і роботою, а це неприємні й тривожні сигнали, які діють не на користь показників якості життя. Прогнозна оцінка можливого зростання рівня задоволеності життям далеко не втішна: за умов збереження сучасної тенденції рівень задоволених життям становитиме

тільки 34,7% до 2020 р., а рівень задоволених роботою буде й надалі зменшуватись і може набути критичних значень. На цей факт треба звернути особливу увагу, оскільки цей компонент якості життя включає в себе як матеріальну складову, так і соціокультурну, політичну, екологічну, морально-емоційну, тобто це вихідний показник якості життя, який вбирає у себе всі елементи життя людини, а тому він є визначальним. У цьому контексті, за прогностичними оцінками, буде зростати і частка зневірених у можливості знайти роботу, що також не підвищить ані показник якості життя, ані саму якість життя.

Інтегральний показник безпеки впродовж усього періоду зростає, і це позитивно характеризує тенденцію, що склалася. Однак останнім часом викликає тривогу поступове підвищення рівня злочинності, який зріс на 49%, починаючи з 2009 р., і за своїм значенням наблизився до рівня 2002 р. Водночас цікавим є той факт, що ця тенденція не підтверджується суб'єктивною оцінкою населення, яке вважає, що в останні роки криміногенна ситуація значно покращилася, особливо порівняно з 2000 р.

Останній компонент – це збалансованість роботи й особистого життя. Аналіз її динаміки дозволяє зробити висновки про намічені позитивні тенденції: за 12 років частка людей, яким вистачає повноцінного дозвілля, зросла практично на 60% (максимальне значення було досягнуто у 2008 р. – 26,3%); поточне значення – 24,8%. Однак останні три роки частка людей, які повноцінно відпочивають, поступово зменшується, і за оцінками у 2014 р. вона складе 24,6%. Якщо тенденція збережеться, то до 2020 р. показник знизиться до 17,7%, а це, у свою чергу, негативно відобразиться на задоволеності життям та роботою, а також, що є особливо небезпечним, – на стані здоров'я. Все зазначене негативно вплине як на показники, так і на суб'єктивні оцінки якості життя.

Аналіз інформаційної наповненості показників якості життя в динаміці показав, що з двох методик, які нині найбільш придатні для оцінювання якості життя в Україні за період 12 років, найбільшу інформаційну підтримку має методика за концепцією ОЕСД: Better Life Index. Згідно з цією методикою, якість життя оцінюється за 11-ма компонентами, що включають 24 показники, з них в Україні інформацією забезпечений 21 показник.

Розроблене методичне забезпечення дозволило визначити зведену інтегральну оцінку якості життя у різні періоди часу як у цілому, так і за його компонентами. Слід зазначити, що формування інтегральної оцінки якості життя відбувалося не однаково за різними його складовими. Як свідчать розрахунки, до 2008 р. мала місце позитивна динаміка за всіма групами показників, при цьому кращі рівні різними показниками були досягнені

у різні роки. Починаючи з 2009 р., рівні шести з одинадцяти компонентів погіршилися: це, у першу чергу, стосується показників доходів, праці, суспільства, задоволеності життям, безпеки, балансу роботи та особистого життя. За трьома групами показників, а саме: освіта, громадянська активність і здоров'я, мала місце позитивна динаміка. Решта показників характеризувалася суперечливою динамікою.

Щодо інтегрального показника зростання задоволеності життям, то оцінка далеко не втішна: за умов збереження існуючої тенденції, частка задоволених життям становитиме у 2020 р. тільки

35%, а частка задоволених працею буде й надалі зменшуватися і, за прогнозними оцінками, може набути критичних значень. На цей факт слід звернути особливу увагу, оскільки зазначений компонент якості життя включає не тільки матеріальну складову, а й елементи зовнішнього середовища, а саме: соціокультурний, політичний, екологічний, морально-емоційний компоненти. Крім того, за прогнозними оцінками, в майбутньому частка зневірених у можливості знайти роботу може зростати, що також не вплине позитивно на показник якості життя.

Список використаних джерел

1. Гроф С. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел ; пер. с англ. М. Драчинского. – М. : ООО “Издательство АСТ” и др., 2004. – 248 с.
2. Реальное богатство народов: пути к развитию человека. Доклад о развитии человека 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2010/chapters/ru/> – Название с титул. экрана.
3. Brown J. Models of quality of life: A taxonomy, overview and systematic review of quality of life [Electronic resource] / J. Brown, A. Bowling, T. Flynn // European Forum on Population Ageing Research : Proceedings (Sheffield, 2004). – Access mode : http://www.ageingresearch.group.shef.ac.uk/pdf/qol_review_no_tables.pdf
4. Грішнова О. А. Людський розвиток : [навч. посіб.] / Грішнова О. А. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
5. Regional Human Development Report on social inclusion [Electronic resource] / B. Andjelkovic, A. Ivanov, B. Horvath and oth. – Access mode : http://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/rhdr_socialinclusion/1
6. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : [кол. моногр.] / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 367 с.
7. Quality of Life Indexes for National Policy: Review and Agenda for Research. / M. R. Hagerty, R. A. Cummis, A. L. Ferriss et al. // Social Indicator Research. – 2001. – № 55 (1). – P. 1–96.
8. Ковтун Н. В. Міжнародний досвід оцінювання якості життя населення і можливості його використання в Україні / Н. В. Ковтун, І. П. Романюк // Вісник Київського нац. університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – Вип. 134. – С. 25–29.
9. Second European Quality of Life Survey [Electronic resource]. – Access mode : http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/02/en/2/EF_0902EN.pdf
10. OECD Better Life Index [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>

Вітаємо з ювілеєм!

***Бакмаєва
Олександра Ісааковича,***

завідувача сектору режимно-секретної роботи.
Бажаємо здоров'я, щастя, сімейного благополуччя,
незмінних успіхів у професійній діяльності,
невичерпної енергії та оптимізму!

*Рада засновників та редколегія журналу
“Статистика України”*

